

Vatten- och Avloppsplan

HUVUDDOKUMENT
VA-PLAN 2019

2019-09-04

Sammanfattning

Att säkerställa en trygg och hälsosam försörjning av dricksvatten till Jönköpings kommuns invånare, verksamhetsutövare och besökare är en grundförutsättning för samhället. Att kunna ta hand om spillvatten och dagvatten på ett ändamålsenligt sätt är nödvändigt för att säkerställa välbefinnande både hos människor och miljö.

Samhällsutveckling, demografiska förändringar och ett klimat i förändring ställer idag högre krav på planering av vattenförsörjning och avloppshantering för att detta ska fungera väl även när förutsättningarna förändras. Långsiktig strategisk planering som arbetas fram genom förvaltningsövergripande samarbete, som denna vatten- och avloppsplan, är ett verktyg för att kunna förutse och tillgodose framtida behov.

Jönköpings kommun har tagit ett helhetsgrepp kring långsiktigt hållbar planering av dricksvatten, spillvatten och dagvatten. Arbetet har skett stegvis. Detta dokument, *Vatten- och avloppsplan*, innehåller vision, strategier och åtgärder för vatten och avlopp. Vatten- och avloppsplanen bygger tillsammans med fem underliggande delplaner upp *VA-plan 2019*, som samlar alla åtgärder som identifierats i det strategiska VA-planeringsarbetet. Åtgärderna ska införlivas i ordinarie verksamhetsplanering och däri tidsplaneras och genomföras. I vatten- och avloppsplanen finns sammanfattning av respektive delplan samt åtgärder för det strategiska VA-planeringsarbetet och åtgärder som härstammar från delplanerna.

Tidigare har en *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp* sammanställts som underlag till arbetet med *VA-plan 2019*. Tre av delplanerna har arbetats fram parallellt med huvuddokumentet, medan två av delplanerna har färdigställts tidigare.

VA-planeringens olika dokument utgör underlag i kommunens arbete med vatten- och avloppsfrågor och översiktlig planering. Den strategiska VA-planeringen utgörs av en process och implementering av ett mer långsiktigt planeringsarbete där dokumentationen sätter ramar och riktningar. Dokumenten och åtgärdsarbetet behöver hållas ajour och följas upp för att fylla sin funktion. En avstämning av vatten- och avloppsplanens åtgärder och införlivning av åtgärderna i verksamheternas budgetplanering sker årligen.

VA-avdelningen ansvarar för att sätta samman och sammankalla en förvaltningsövergripande grupp för arbete med vatten- och avloppsplanen. Ansvaret för implementering och genomförande av vatten- och avloppsplanen och dess delplaner delas mellan de olika ingående förvaltningarna och framgår i åtgärdslistor och i respektive delplan.

Innehållsförteckning

1	Strategisk VA-planering	6
1.1	Arbetsprocessen	6
1.2	Dokumentation	7
1.3	Åtgärder	9
2	Vision och strategier	10
2.1	Vision	10
2.2	Strategier	10
3	Delplaner	13
3.1	Utbyggnadsplan för vatten och avlopp	13
3.2	Plan för enskilt vatten och avlopp	15
3.3	Dagvattenplan	17
3.4	Vattenförsörjningsplan	20
3.5	Förnyelsestrategi ledningsnät	22
4	Genomförande och uppföljning	24
4.1	Förvaltningsövergripande VA-plangrupp	24
4.2	Ansvarsfördelning för VA-planen	25
5	Samordning med andra kommunala planer	27
6	VA-planeringens bidrag till god vattenstatus	28
6.1	Vattenförsörjningens och avloppshanteringens påverkan på vattenförekomster	28
6.2	Status för vattenförekomster i Jönköpings kommun	29
7	Hållbar utveckling och Agenda 2030	31
7.1	Framtida hållbarhetsmål	33
7.2	<i>Vision 2030 för Jönköpings kommun</i>	34
8	Referenser	35

Bilagor

Bilaga 1. Åtgärdslista för vatten- och avloppsplan

Ordlista

<i>Allmän vatten- och avloppsanläggning</i>	En vatten- och/eller avloppsanläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt lagen om allmänna vattentjänster. Kommunen är huvudman för anläggningen.
<i>Avloppsvatten</i>	Samlingsnamn för bortledning av spillvatten, bortledning av dagvatten och dränvatten från ett område med samlad bebyggelse.
<i>Dagvatten</i>	Ytligt avrinnande regnvatten och smältvatten.
<i>Enskild vatten- och avloppsanläggning</i>	En anläggning eller annan anordning för vattenförsörjning eller avloppshantering som inte är allmän. Enskilda anläggningar kan finnas för en enskild fastighet, för flera fastigheter tillsammans eller för samfälligheter och föreningar.
<i>Förbindelsepunkt</i>	Den anslutningspunkt som finns mellan det allmänna vatten- och avlopps nätet och fastighetsägarens nät/anläggning.
<i>Huvudman</i>	Den som äger en allmän vatten- eller avloppsanläggning. Jönköpings kommun är huvudman för den allmänna vatten- och avloppsanläggningen.
<i>Miljö kvalitetsnorm</i>	Bestämmelse om vilken kvalitet miljön i en vattenförekomst ska ha vid en viss definierad tidpunkt. Vattenförekomster ska ha uppnått ”god status” år 2015 om inget annat anges. Miljö kvalitetsnormer för vatten finns i databasen VISS (Vattenmyndigheterna, 2019).
<i>Recipient</i>	Vattenområde (sjö, vattendrag eller grundvattenmagasin) som används som mottagare av avloppsvatten.
<i>Spillvatten</i>	Förorenat vatten från hushåll (toalett, bad/dusch, disk och tvätt), industri, arbetsplats, serviceanläggning mm.
<i>Statusklassning av vattenförekomster</i>	Tillståndet (statusen) i vattenförekomsten bedöms utifrån kriterier och gränsvärden som fastlagts i vattendirektivet. För grundvattenförekomster bedöms kemisk och kvantitativ ¹ status (vattentillgång) och för ytvattenförekomster bedöms kemisk och ekologisk status. Målet är att vattenförekomsterna ska uppnå ”god status” i samtliga avseenden.
<i>Tillskottsvatten</i>	Annat vatten än spillvatten som finns i spillvattenledningar. Tillskottsvatten kan bestå av anslutet dagvatten, anslutet dräneringsvatten, samt vatten som läcker in från marken om ledningarna inte är täta. Tillskottsvattnets andel kan i många fall vara mycket stor, i extrema fall flera gånger större än mängden spillvatten.
<i>VA</i>	Förkortning för vatten och avlopp.
<i>Vatten- och avloppsanläggning</i>	Anordning för att försörja en fastighet eller bebyggelse med vatten och/eller omhändertagande av avlopp. I begreppet vatten-

¹ Kvantitativ status anger om vattenuttagen i förekomsten är i balans med grundvattenbildningen.

och avloppsanläggning ingår både ledningar och pumpar för transport av vatten och avlopp, samt anordningar för produktion av dricksvatten och rening av avloppsvatten.

- Vattenförekomst* Enligt vattenförvaltningsförordningen är en vattenförekomst den minsta enheten för beskrivning och statusklassificering av vatten. Grundvattenförekomster är grundvattenmagasin där det idag tas ut vatten till fler än 50 personer eller där det bedöms vara möjligt att ta ut mer än 10 m³/d. Ytvattenförekomster är sjöar med en yta större än 0,5 km² eller vattendrag som har ett tillrinningsområde större än 10 km². I databasen VISS (Vattenmyndigheterna, 2019) finns uppgifter om alla Sveriges vattenförekomster.
- Vattenresurs* En sjö, ett vattendrag eller ett grundvattenmagasin, oavsett storlek, som utgör en resurs antingen för vattenuttag, för rekreation eller för andra ekonomiska eller ekologiska värden.
- Verksamhetsområde* Ett av kommunfullmäktige fastställt geografiskt definierat område, inom vilket kommunen är huvudman för vattenförsörjning och/eller avloppshantering. Inom verksamhetsområdet gäller lagen om allmänna vattentjänster, ABVA och kommunal VA-taxa.

1 Strategisk VA-planering

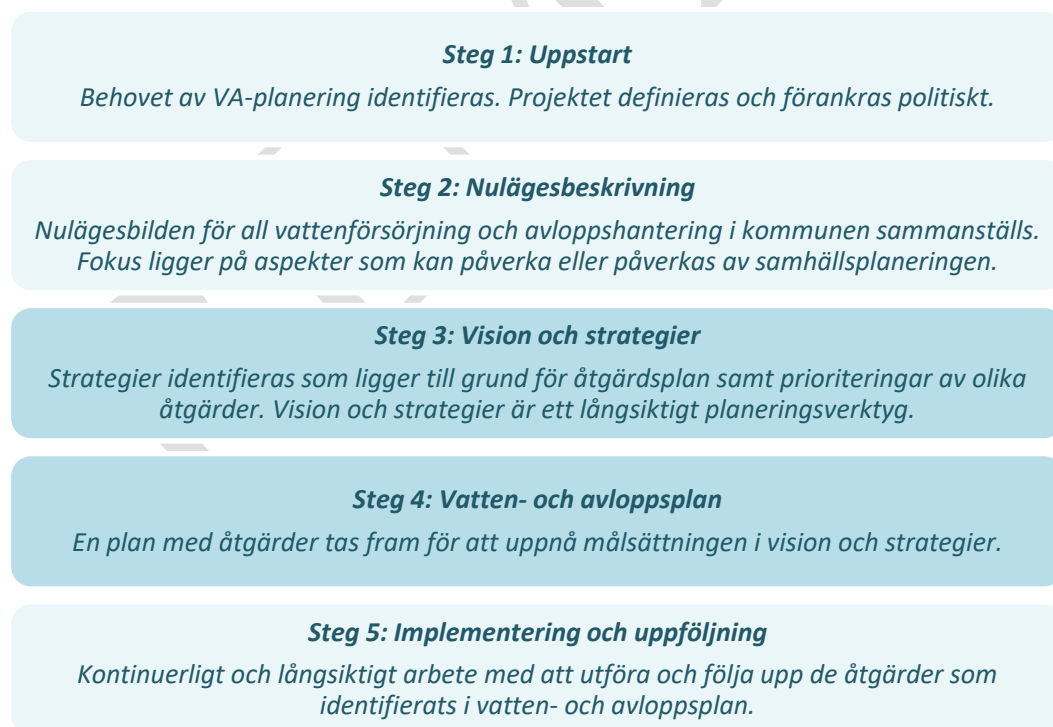
Den strategiska VA-planeringen omfattar både den allmänna och den enskilda försörjningen av dricksvatten och omhändertagandet av spillvatten och dagvatten i Jönköpings kommun. Fortsättningsvis används begreppen vattenförsörjning och avloppshantering² som samlingsnamn för både enskilda och allmänna anläggningar. Planerna omfattar främst förvaltningsövergripande åtgärder.

1.1 Arbetsprocessen

Vatten- och avloppsplaneringen utgår från Havs- och Vattenmyndighetens *Vägledning för kommunal VA-planering* (Havs- och vattenmyndigheten, 2014) och utförs i fem steg, se Figur 1 nedan.

En förvaltningsövergripande arbetsgrupp har lett den strategiska VA-planeringen. Syftet har varit att ge alla som är berörda av vatten- och avloppsfrågor i kommunens organisation samlad information om hur vattenförsörjningen och avloppshantering planeras att utvecklas över tid, samt ge möjlighet att påverka de beslut som fattas.

Den strategiska VA-planeringen är ett bidrag till kommunens arbete för att nå de nationella miljömålen samt uppsatta miljö kvalitetsnormer enligt EU:s ramdirektiv för vatten. Planeringsarbetet är också ett verktyg för verksamhetsutveckling. Det övergripande målet med planeringen är att uppnå en långsiktigt hållbar vattenförsörjning och avloppshantering för alla i kommunen, utifrån miljömässiga, sociala och ekonomiska aspekter.

Figur 1: Arbetsprocessen för strategisk VA-planering. Vatten- och avloppsplanen innehåller dokumentation av steg 3 och 4 i processen.

² Avloppsvatten är ett samlingsbegrepp som innefattar både spillvatten och dagvatten.

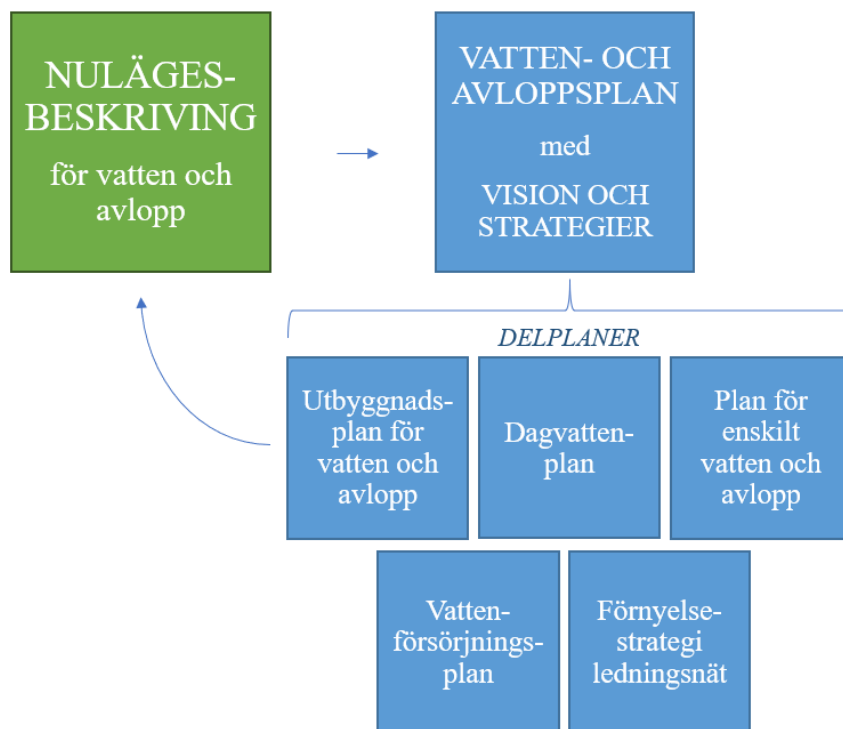
Att planera strategiskt innebär att detaljer måste lämnas till den verksamhetsplanering som sker i respektive förvaltning eller avdelning. Sådana detaljer kan vara driftrelaterade åtgärder, utformning av tillsynsarbetet för vatten och avlopp eller befintliga samarbets- och kommunikationskanaler för sakfrågor, både mellan förvaltningar och med verksamhetsutövare, allmänhet och berörda myndigheter.

1.2 Dokumentation

En översikt av den samlade dokumentationen för Jönköpings kommuns strategiska VA-planering presenteras i Figur 2.

Dokumentet *Nulägesbeskrivning för vatten och avlopp*, som tagits fram i arbetsprocessens början, ligger till grund för föreslagna åtgärder. Av de fem delplanerna har tre stycken (*Utbyggnadsplan för vatten och avlopp*, *Plan för enskilt vatten och avlopp* samt *Dagvattenplan*) tagits fram tillsammans med huvuddokumentet under 2018-2019.

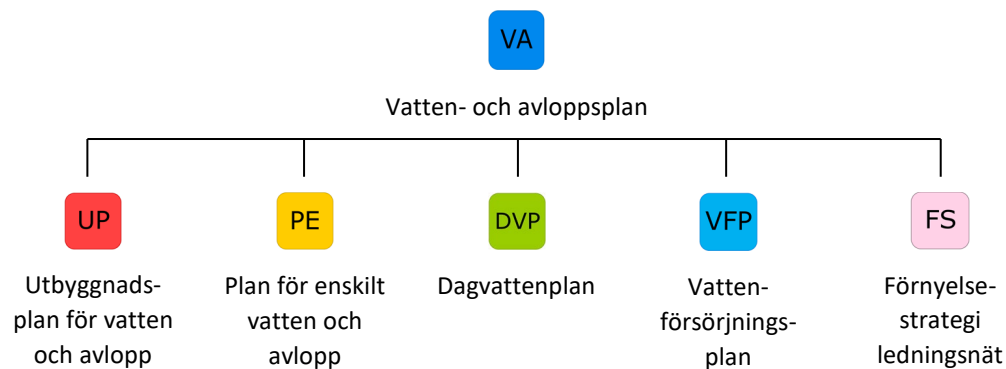
Vattenförsörjningsplan och *Förnyelsestrategi ledningsnät* har färdigställts tidigare och strukturen i dessa dokument skiljer sig därför mot de övriga. Eftersom de två planerna berör viktiga delar i Jönköpings kommuns arbete med vatten och avlopp har de ändå införlivats under samma ”paraply” som de tre förstnämnda.

Figur 2: Boxar utgör dokument i Jönköpings strategiska VA-planering och pilarna visar processens gång. *Vision och strategier* återfinns i huvuddokumentet *Vatten- och avloppsplan*.

1.2.1 Vatten- och avloppsplan

Vatten- och avloppsplanen hanterar åtgärder som rör samarbete och kommunikation som behövs för att genomföra den strategiska VA-planeringen. Vatten- och avloppsplanen innehåller även sammanfattningar av de fem ingående delplanerna. Samtliga planer i Figur 3, förutom förnyelsestrategin, har tagits fram genom ett förvaltningsövergripande samarbete.

Figur 3: Vatten- och avloppsplanen består av fem delplaner och ett sammanfattande huvuddokument. Symbolerna ovan används i kapitel 2 för att illustrera hur respektive plan bidrar till att uppfylla framtagna strategier.

Vatten- och avloppsplanen innehåller också vision och strategier som planens åtgärder ska styra mot. Syftet med visionen och strategierna är att bestämma en gemensam inriktning för VA-planeringen som sedan ska följas i planer och åtgärder.

I Vatten- och avloppsplanen redovisas strategier och de åtgärder som behöver lyftas för politiskt beslut.

1.2.2 Delplaner

Varje delplan innehåller åtgärder för det ämnesområde den omfattar. Många av åtgärderna ryms inom det mandat som tjänstemännen har idag. De åtgärder som går utanför mandatet och därför bör beslutas politiskt i kommunfullmäktige återfinns även i vatten- och avloppsplanen (detta dokument). Även vissa åtgärder som ryms inom tjänstemännens mandat lyfts in i vatten- och avloppsplanen för politisk medvetenhet. Detta kan till exempel gälla en viss typ av arbetssätt som behöver byggas upp för att genomförandet av planerna ska vara framgångsrikt och ändamålsenligt.

Åtgärderna presenteras i detta dokument för respektive plan. Åtgärderna finns även samlade i en gemensam tabell i *Bilaga 1. Åtgärdslista* där även ansvarig för utförande och tidplan redovisas.

Åtgärdsbehovet som beskrivs i vattenförsörjningsplanen och förnyelsestrategin presenteras inte som konkreta åtgärder i delplanerna. I samband med VA-planeringsarbetet under 2018-2019 har åtgärder konkretiserats utifrån dokumentationen i dessa två delplaner som sedan lyfts in i vatten- och avloppsplanen. Åtgärderna presenteras i åtgärdstabeller under kapitlet för respektive delplan. För att samtliga åtgärder inom den strategiska VA-planeringen ska vara enhetliga har även tidplan och ansvarig enhet för åtgärderna bestämts för vattenförsörjningsplan och förnyelsestrategi.

1.3 Åtgärder

De åtgärder som behövs för att driva och utveckla det strategiska VA-planarbetet är följande:

- VA 1.** Forma en förvaltningsövergripande VA-plangrupp för arbete med VA-planen.
- VA 2.** Formalisera VA-plangruppens arbetsuppgifter (ansvar, avstämning, uppdatering, åtgärder), resursbehov (medverkande, kompetenser, tidsåtgång), eventuell styrgrupp (ansvar, mandat), ansvar att sammankalla VA-plangruppen samt hur VA-planen ska kommuniceras (internt, extern).
- VA 3.** Ta fram ett årshjul med ungefärliga tider för VA-plangruppens möten utefter tidplan för ingående förvaltningars verksamhetsplanering för att underlätta implementering och uppföljning av vatten- och avloppsplanens åtgärder i det löpande arbetet.

REMISS

2 Vision och strategier

Jönköpings kommun arbetar med en långsiktigt hållbar planering av dricksvatten, spillvatten och dagvatten, där hänsyn tas till prognostiserade klimatförändringar. För att styra arbetet i rätt riktning har vision och strategier med 2030 som mållår tagits fram. Ambitionerna avspeglas i de åtgärder som finns i vatten- och avloppsplanen.

2.1 Vision

Jönköpings kommuns arbete med vattenförsörjning och avloppshantering (dagvatten- och spillvattenhantering) strävar efter att nå visionen:

2.2 Strategier

För att nå visionen för vattenförsörjning och avloppshantering fokuserar Jönköpings kommun på följande områden:

- Skapa en trygg och säker vattenförsörjning och avloppshantering
- Värna om Vättern och andra vattenresurser
- Främja god kommunikation, planering och samarbete

Viktiga strategier inom varje område presenteras nedan. Vid varje strategipunkt finns också symboler som visar vilka åtgärdsplaner som innehåller åtgärder som bidrar till att uppfylla den. Symbolernas betydelse presenteras i kapitel 1 ovan. Utöver symbolerna för delplanerna finns också en symbol för ordinarie verksamhetsplanering³, VIP (symbolen längst till höger).

Symbolerna visar att planerna berör strategierna men även andra åtgärder kan behövas för att strategierna ska uppnås till fullo.

³ Till ordinarie verksamhetsplanering räknas i denna vatten- och avloppsplan även kommunens exploateringsplan

Skapa en trygg och säker vattenförsörjning och avloppshantering

Trygg och säker vattenförsörjning och avloppshantering innebär att dricksvatten av god kvalitet och i tillräcklig mängd finns att tillgå samt att omhändertagandet av spill- och dagvatten sker på ett driftsäkert och miljösäkert sätt, även vid störning och påfrestning av systemet. Det innebär också att vattenförsörjning och avloppshantering behöver anpassas till ett förändrat klimat, både genom åtgärder i befintliga anläggningar och vid planering av nya lösningar.

1. Allmänna vattentäkter och större enskilda vattentäkter ska skyddas för att bevara vattnets kvalitet och kvantitet. **VFP**
2. Det ska finnas fullgod beredskap för att hantera driftstörningar i anläggningar för allmän vattenförsörjning och avloppshantering. **VIP**
3. Förnyelse och underhåll av anläggningar för allmän vattenförsörjning och avloppshantering ska genomföras så att anläggningens status och funktion, med hänsyn till svåra väderförhållanden, klimatförändringar och framtida krav, bevaras eller förbättras. **FS** **VIP**
4. Det ska finnas planering för reservvattenförsörjning och nödvattenförsörjning med prioritering av samhällsviktiga verksamheter. **VFP** **VIP**
5. Tillskottsvatten ska minska för att undvika källaröversvämning, brädning och onödig belastning i allmänna spillvattenledningar och avloppsreningsverk. **FS**
6. Vid fysisk planering och bygglovsärenden ska det beaktas att den planerade lösningen för vattenförsörjning och avloppshantering, allmän eller enskild, kan fungera tillfredsställande vid svåra väderförhållanden och med hänsyn till klimatförändringar. **DVP** **UP**
7. Vid fysisk planering och bygglovsärenden ska dagvattenhanteringen utformas för att motverka och utjämna oönskade flöden. Dagvatten bör nyttjas som en resurs vid gestaltning. **DVP**
8. Systemet för leverans av dricksvatten ska, där förutsättningar finns, även leverera vatten för brandsläckning⁴

Värna om Vättern och andra vattenresurser

Hantering av dag- och spillvatten ska ske med hänsyn till vattentäkter, badvatten, vattenkvalitet och gällande miljökvalitetsnormer i respektive recipient.

9. Brädning av orenat avloppsvatten från allmänna avloppsanläggningar till recipienter som är känsliga för näringsbelastning ska så långt det är möjligt undvikas. **FS** **VIP**
10. Kommunen ska utöva tillsyn och ställa krav så att enskilda avloppsanläggningar inte påverkar människors hälsa eller miljön negativt. **PE**
11. Hantering av dagvatten ska ske med minsta möjliga påverkan på människors hälsa och på miljön i vatten och mark. Utsläpp av dagvatten direkt i recipient bör undvikas. **DVP**

⁴ Detta sker i första hand via brandposter för kommunens räddningstjänst men sprinkler och liknande kan tillåtas på lämpliga ställen. Styrdokumentet Delprogram Operativa insatser (beslutat i Kf) hanterar frågan.

12. Ett aktivt uppströmsarbete ska bedrivas för att minska mängderna oönskade ämnen i ytvatten, grundvatten och slam från avloppsrening.
13. Vid fysisk planering ska hänsyn tas till hur den planerade bebyggelsens dag- och spillvattenhantering påverkar närliggande vattenresurser, särskilt de som nyttjas eller kan komma att nyttjas, för allmän vattenförsörjning.
14. Enskilda och allmänna lösningar för vattenförsörjning och avloppshantering som minskar resursanvändningen och/eller möjliggör återanvändning av resurser ska tillämpas där så är lämpligt.⁵

VIP

DVP UP
PE

Främja god kommunikation, planering och samarbete

För att samhällsutveckling och utveckling av vattenförsörjning och avloppshantering ska kunna ske på ett hållbart sätt krävs förutsägbarhet i ekonomi och behov av personella resurser. God kommunikation och bra samarbete såväl internt som externt i kommunen krävs för att samordna planeringen.

15. Berörda enheter i kommunens organisation ska utveckla samarbetet och skapa en tydlig fördelning av roller och ansvar i frågor som rör vattenförsörjning och avloppshantering.
16. VA-taxan ska ha en styrande effekt och utvecklas i takt med nuvarande och kommande behov av investering och reinvestering i förnyelse, drift och underhåll.
17. Vid fysisk planering ska hänsyn tas till framtida behov av utbyggnad av befintliga anläggningar för vattenförsörjning och avloppshantering.
18. Det ska finnas tydliga strukturer för kommunikation, internt och externt. Externa parter⁶ roller och ansvar ska tydliggöras och kommuniceras.
19. Det ska tydligt kommuniceras var vattenförsörjning och avloppshantering ordnas av kommunen respektive var den ordnas genom enskilda anläggningar.
20. Kommunen ska verka för ökad medvetenhet hos allmänheten i frågor och problematik som rör vatten och avlopp så att alla kan bidra till en hållbar vattenförsörjning och avloppshantering.

VA UP
DVP

VIP

VA VFP
VIP

VA DVP
PE

VA
UP

VA

⁵ Exempel kan vara system som innebär recirkulering av vatten, separering av dagvatten och spillvatten, enskilda avloppslösningar som separerar olika vattenströmmar och därmed minskar behovet av slamtömning genom minskad mängd slam osv. Ingen av planerna hanterar denna frågan idag då det ännu inte finns ett arbetssätt för detta. Utveckling pågår nationellt.

⁶ Externa parter kan exempelvis utgöras av exploatörer, fastighetsbolag, bostadsrättsföreningar och enskilda fastighetsägare.

3 Delplaner

I detta kapitel sammanfattas innehåll och åtgärder för politiskt antagande ifrån VA-planens fem delplaner. I kapitel 4 beskrivs hur dessa planer ska genomföras och följas upp. Eftersom fokus ligger på förvaltningsövergripande åtgärder är samarbete och samsyn viktiga verktyg framåt.

3.1 Utbyggnadsplan för vatten och avlopp

3.1.1 Planens fokus och innehåll

I utbyggnadsplanen görs en översyn av befintlig bebyggelse där utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp kan bli aktuell på grund av risk för människors hälsa och miljö. Enligt lagen om allmänna vattentjänster (SFS 2006:412) har kommunen ansvar att lösa vattenförsörjning och avloppshantering i sådana områden, förutsatt att bebyggelsen kan ses som ett sammanhang. Länsstyrelsen kan förelägga kommunen att lösa vattenförsörjning och/eller avloppshantering inom ett område med hänvisning till lagstiftningen.

I utbyggnadsplanen beskrivs ett arbetssätt för att uppnå långsiktig planering av hur bebyggelse med enskild försörjning ska hanteras för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljö. Arbetssättet består i följande:

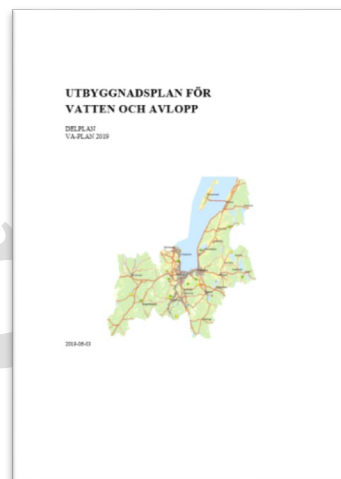
De områden i kommunen där bebyggelsen kan anses utgöra ett sammanhang identifieras i en GIS-analys.

En förvaltningsövergripande grupp med kompetens från VA-avdelningen, stadsbyggnadskontoret och miljö- och hälsoskyddskontoret bedömer sedan behov av kommunalt vatten och avlopp för dessa områden samt möjlighet att ansluta områdena till allmänna anläggningar. Bedömningen ligger till grund för hur de olika områdena ska hanteras genom att de delas in i följande fyra VA-planområden:

- VA-utbyggnadsområde
- VA-utredningsområde
- VA-bevakningsområde
- Enskilt VA-område

På nästa sida följer en beskrivning av respektive typ av VA-planområde. Indelningen av områden i olika VA-planområden möjliggör tydligare kommunikation till invånarna inom de berörda områdena och tydliggör kommunens arbete inom respektive kategori.

VA-planområden och deras indelning i ovanstående områdestyper presenteras i utbyggnadsplanen. Karta över områdenas placering och beskrivningar av förhållandena i områdena finns i delplanens bilagor (1 och 2). Områdesbeskrivningarna beskriver behov och möjlighet till utbyggnad av kommunalt vatten och avlopp samt vad som varit utslagsgivande för områdenas klassning.

VA-utbyggnadsområde

VA-utbyggnadsområden har idag enskild vattenförsörjning och avloppshantering, men planeras att införlivas i verksamhetsområde för allmänna vattentjänster. Prioriteringsordningen för VA-utbyggnaden anges i *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp*.

VA-utredningsområde

I VA-utredningsområden kan det finnas ett behov av en förändrad lösning för vattenförsörjning eller omhändertagande av spillvatten, men det är inte klargjort hur det kan lösas på bästa sätt. Utredning behöver utföras för att klargöra behovet av att förbättra situationen och möjligheten till att göra så samt en bedömning av om Jönköpings kommun har ett ansvar för vattenförsörjning och avloppshantering i området.

VA-utredningsområde är ett temporärt tillstånd. När utredningen är utförd blir området istället VA-utbyggnadsområde, VA-bevakningsområde eller Enskilt VA-område. Att en utredning görs innebär inte per automatik att VA-utbyggnad blir aktuellt. Även områden där vissa fastigheter är anslutna till allmänt vatten och/eller avlopp via avtalsanslutning (föreningar, samfälligheter, enskilda fastigheter) kan klassas som VA-utredningsområde.

VA-bevakningsområde

VA-bevakningsområden har enskild vattenförsörjning och avloppshantering som, utifrån den information kommunen har, fungerar tillfredsställande idag. Området omfattas inte av planer på exploatering eller utveckling av bebyggelsestrukturen. Om bebyggelsen skulle utökas eller förändras är det dock inte självklart att vatten- och avloppsituationen kommer att fungera. Kommunen bör därför bevaka till exempel antalet tillkommande bygglov eller förändring i nyttjande av bebyggelsen. När ett bevakningsområde börjar förändras kan det behöva klassas om till VA-utredningsområde eller VA-utbyggnadsområde.

Enskilt VA-område

Enskilt VA-område har enskild vattenförsörjning och avloppshantering som, utifrån den information kommunen har, fungerar tillfredsställande idag. Området har goda förutsättningar att fortsätta försörjas genom enskilda anläggningar för vatten och avlopp.

3.1.2 Åtgärder

Alla åtgärder för *Utbyggnadsplan för vatten och avlopp* finns tillgängliga i delplanen. För att förankra arbetssättet och hanteringen av de olika områdesklasserna presenteras vissa åtgärder även här. De åtgärder från delplanen som antas politiskt i vatten- och avloppsplanen är följande (se *Bilaga 1. Åtgärdslista* för ansvar och tidplan för genomförande):

- UP 1.** Sätt samman en förvaltningsövergripande grupp med uppgift att sammanfatta läget, utvärdera samt föreslå uppdateringar och åtgärder. Gruppen bör minst ha representanter från tekniska kontoret (VA-avdelningen och Mark - & exploateringsavdelningen), stadsbyggnadskontoret samt miljö- och hälsoskyddskontoret.
- UP 2.** Bygg ut kommunalt vatten och avlopp till VA-utbyggnadsområden.
- UP 3.** Utred hur behovet ser ut avseende vattenförsörjning och avloppshantering i VA-utredningsområden.
- UP 4.** Bevaka hur behovet avseende vattenförsörjning och avloppshantering ser ut i VA-bevakningsområden.

3.2 Plan för enskilt vatten och avlopp

3.2.1 Planens fokus och innehåll

Plan för enskilt vatten och avlopp hanterar de frågor som rör vattenförsörjning och avloppshantering i områden där fastighetsägarna själva ansvarar för att lösa detta. Kommunens ansvar i dessa områden består huvudsakligen av tillsyn och prövning av avloppsanläggningar och större vattentäkter.

Planen sammanställer hur den enskilda vattenförsörjningen och avloppshantering i Jönköpings kommun ser ut idag, vilka rutiner kommunen använder vid tillsyn av enskilda avlopp, samt vilka åtgärder som planeras att genomföras för att uppnå en hållbar vattenförsörjning och avloppshantering.

Delplanen och dess åtgärder revideras av miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Tillsyn av enskilda avlopp för att skydda människors hälsa och miljön

Inventering av enskilda avlopp görs för att säkerställa att de inte utgör risk för människors hälsa eller miljön. I åtgärdsprogrammet för vatten (Vattenmyndigheten Södra Östersjön/Länsstyrelsen Kalmar län, 2016) påtalas behovet av att anpassa tillsyn av enskilda avlopp efter status på vattenförekomster samt inom vattenskyddsområden. Jönköpings kommun strävar mot att ha en åtgärdstakt för de enskilda avloppen på 5 % per år, vilket är samma åtgärdstakt som rekommenderas i Havs- och vattenmyndighetens rapport om styrmedel för en hållbar åtgärdstakt för små avloppsanläggningar (Havs- och vattenmyndigheten, 2013). En åtgärdstakt på 5 % innebär i dagsläget att ca 235 avlopp ska förnyas per år.

I planen för enskilt vatten och avlopp introduceras en prioriteringsordning för tillsyn av enskilda avlopp samt hantering av områden med enskilda avlopp som identifierats i utbyggnadsplanen för vatten och avlopp. Prioriteringsordningen för tillsyn har tagits fram utifrån VISS statusklassificering med avseende på näringsämnen samt vattenskyddsområden inom kommunen. Även områden kring badplatser har inkluderats.

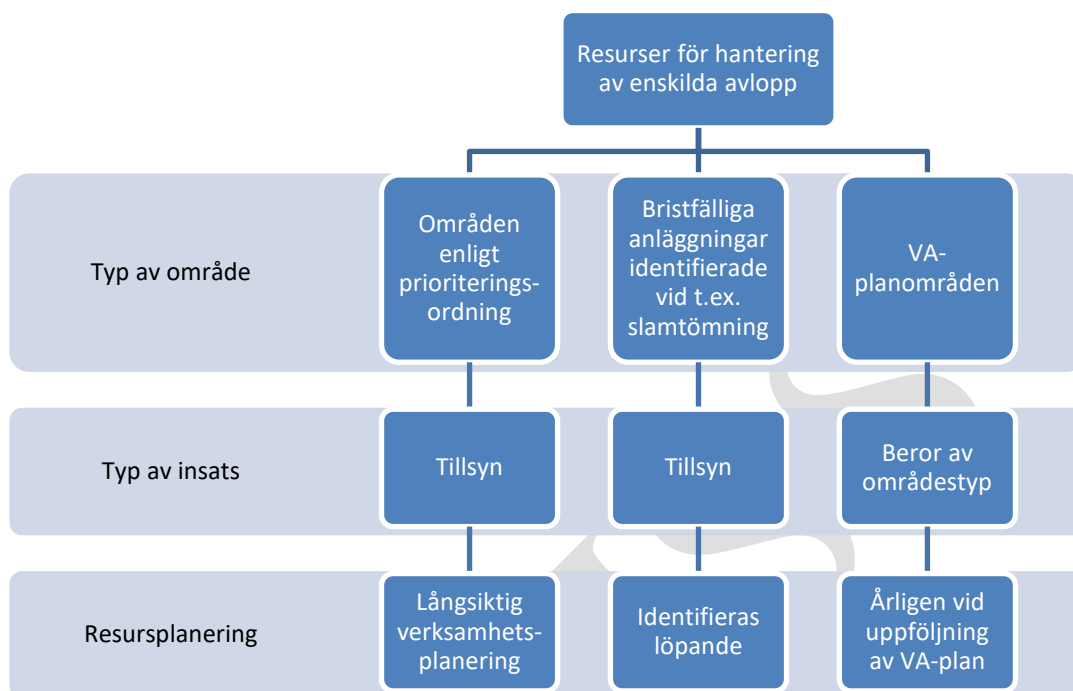
I *Utbyggnadsplanen för vatten och avlopp*, identifieras så kallade VA-planområden, se kapitel 3.1. Framförallt områdestyperna VA-utredningsområde, VA-bevakningsområde och Enskilt VA-område berör kommunens arbete med enskilda avlopp och kräver åtgärder. Exempel på hur de olika områdestyperna hanteras beskrivs i själva delplanen för enskilt vatten och avlopp. För mer information om VA-planområden hänvisas till utbyggnadsplanen.

Samordning av arbete med avloppshantering

Prioriteringsordningen för tillsyn av enskilda avlopp utgår från omgivningens känslighet för påverkan från de enskilda avloppen. Tillsyn kan också behöva bedrivas om kommunen får indikationer på att avloppsanläggningar är bristfälliga, till exempel genom observation vid slamtömning. Ovan beskrivna arbete inom VA-planområden (eller andra områden) behöver ske parallellt med tillsynen.

Tid och resurser behöver fördelas mellan dessa tre delar. Möjligheten till långsiktig planering varierar och visst utrymme behöver finnas i planeringen för att både tillåta arbete som planeras på lång sikt och insatser av mer ”akut” karaktär.

Figur 4: Illustration av vilka typer av områden, insatser och resurser som behöver samordnas vid hantering av enskilda avlopp.

3.2.2 Åtgärder

Alla åtgärder för *Plan för enskilt vatten och avlopp* finns tillgängliga i delplanen. De åtgärder från delplanen som antas politiskt i vatten- och avloppsplanen är följande (se *Bilaga 1. Åtgärdslista för ansvar och tidplan för genomförande*):

- PE 1.** Planera inventering av enskilda avlopp samt ställa krav på åtgärder så att åtgärds-/omvandlingstakten är 5 % årligen. Skapa delmål för avloppstillsynen och inför regelbunden uppföljning av genomfört arbete.
- PE 6.** Miljö- och hälsoskyddförvaltningen ska aktivt medverka i kontinuerlig planering av VA-utbyggnad med fokus på:
 - Samverkan med Plan och VA om utveckling i VA-utredningsområden.
 - Samverkan med Plan och VA om utveckling i VA-bevakningsområden
 - Samverkan med Bygglov om utveckling i Enskilt VA-område för att säkerställa välfungerande VA-lösningar i samband med bygglovsärenden

3.3 Dagvattenplan

3.3.1 Planens fokus och innehåll

Syftet med dagvattenplanen är att fungera som verktyg i tjänstemännens dagliga arbete med frågor som rör dagvatten. Den ska även finnas tillgänglig för byggherrar, fastighetsägare, konsulter och andra aktörer som verkar inom kommunen.

Genom det arbetssätt som dagvattenplanen förmedlar skapas möjligheter för kommunen att ställa om till en mer hållbar dagvattenhantering, där rening, fördröjning och gestaltning av dagvatten är viktiga beståndsdelar. För att nå dit har Jönköpings kommun gjort följande ställningstaganden:

- Jönköpings kommun ska jobba för en dagvattenhantering med öppen, trög dagvattenavledning och fokus på höjdsättning och gestaltning.
- Höjdsättning ska utformas så att dagvatten kan avrinna ytligt i säkra lågstråk vid skyfall då dagvattensystemen går fulla.
- Bebyggelse ska undvikas i områden med hög översvämningrisk.

Vattendirektivet ställer krav på att försämring av statusen i alla vattenförekomster ska förebyggas. Alla vattenförekomster ska uppnå god status och förorening av prioriterade ämnen ska minska. Enligt miljöbalkens 5:e kapitel (SFS 1998:808) ansvarar myndigheter och kommuner för att detta efterföljs. Eftersom dagvattnet för med sig föroreningar som kan försämra statusen i den vattenförekomst som det leds till, ska dagvattnet renas innan det släpps ut till dagvattenledningsnätet och vidare till recipienten. Dagvatten kan renas genom ett antal olika metoder med olika effekt. Syftet med dagvattenrening är att inte försämra statusen i recipienten. För att arbeta i linje med vattendirektivet (2000/60/EG), och uppnå god status i alla vattenförekomster i kommunen, har Jönköpings kommun gjort följande ställningstagande:

- Riktlinje för rening av dagvatten är fördröjning av **20 mm nederbörd** i en renande anläggning som **reducerar fosfor och metaller** ur dagvattnet

Genom riktlinjen kan en stor andel av föroreningarna på årsbasis förväntas renas från dagvattnet. Det innebär över tid en minskad föroreningsbelastning på recipienter som har problem med övergödning eller förhöjda halter av miljögifter. I dagvattenplanen identifieras behov av att uppdatera information om recipienter som tar emot dagvatten samt att ta fram lokala åtgärdsprogram för recipienter som en del i arbetet med att nå miljö kvalitetsnormerna för vatten.

Dagvattenansvar inom kommunen

Att ha en tydlig ansvarsfördelning är viktigt för att säkerställa att dagvattenfrågor adresseras i rätt skede i kommunens arbete. Nedan sammanställs ansvarsfördelning för dagvatten inom kommunen. Ansvar finns också hos exploitörer, fastighetsägare, verksamhetsutövare, väghållare och samfälligheter. I dagvattenplanen identifieras åtgärdsbehov avseende ansvar för befintliga dagvattenanläggningar och ansvar för åtgärder avseende skyfallshantering.

Enheten för översiktlig planering involveras i planprocessen genom ansvar för ÖP och annan översiktlig planering samt granskning och rådgivning avseende recipientpåverkan.

Planavdelningen ansvarar för samordningen under planprocessen. Planavdelningen ansvarar för att skapa plats för dagvattenanläggningar, säkerställa avledning av skyfall samt skydd mot marköversvämningar med skador på byggnader i nya detaljplaner. I drift- och underhållsskeden ska Planavdelningen bidra med erfarenhetsåterföring till planprocessen avseende områden med översvämningssproblematik samt dokumentera och utvärdera processen utifrån färdigt resultat.

Vattensamordnaren ansvarar för att sammankalla dagvattengruppen och för att se till att dagvattenplanen revideras årligen. Vattensamordnaren ska även granska och komma med råd om dagvattenhantering samt höjdsättning i planprocessen. I drift- och underhållsskeden ska vattensamordnaren återföra erfarenheter mellan olika parter gällande dagvattenanläggningar.

Bygglovsavdelningen ansvarar för att detaljplanebestämmelser följs i projekterings- och byggskeden. I projekteringsskeden hanterar Bygglovsavdelningen förhandsbesked, anmälan samt mark- och bygglov, håller tekniskt samråd med byggherren, granskar och godkänner höjdsättning samt följer upp eventuella exploateringsavtal och upprättade kontrollprogram för dagvattenanläggningar. Bygglovsavdelningen utför tillsyn enligt Plan- och bygglagen.

Miljö- och hälsoskyddskontoret involveras i planprocessen och projekteringsskeden genom att lyfta frågor kopplade till Miljöbalken, kontrollera eventuella markundersökningar, granska och ge råd om recipientpåverkan och behov av dagvattenrening samt bedömer behov av anmälan om dagvattenanläggning. Miljö- och hälsoskyddskontoret utför tillsyn enligt miljöbalken.

Mark- och exploateringsavdelningen ansvarar för exploaterings- och marköverlåtelseavtal i planprocessen. Mark- och exploateringsavdelningen ansvarar för dagvattenanläggningar på allmän platsmark med kommunalt huvudmannskap under projekteringsskeden samt projektleder byggnation av dagvattenanläggningar vid nyexploatering. VA eller Gata/Park/Skog ska godkänna projekterad dagvattenanläggning. Vid färdigställande överlämnar Mark- och exploateringsavdelningen ansvar och relationsritningar till VA eller Gata/Park/Skog.

VA-avdelningen involveras i planprocessen genom att delta och lyfta dagvattenärenden vid uppstart, granska och ge råd om höjdsättning, funktion, dimension etc. samt bedöma behov av kommunalt huvudmannskap för dagvatten. I projekteringsskeden söker VA-avdelningen (vid behov) tillstånd för vattenverksamhet, lämnar (vid behov) in anmälan om dagvattenanläggning om kommunen är verksamhetsutövare, dimensionerar dagvattensystem inom verksamhetsområde samt granskar bygglovsansökan och föreslagen dagvattenanläggning. I byggskeden tar VA-avdelningen över ansvar och relationsritningar för dagvattenanläggningar inom verksamhetsområde för dagvatten. I drift- och underhållsskeden ansvarar VA-avdelningen för drift och underhåll av dagvattenanläggningar inom verksamhetsområde för dagvatten, utredning av eventuella skador samt dokumentation av processen och praktiska erfarenheter av genomförda projekt.

Gata/Park/Skog-avdelningen involveras i planprocessen och projekteringsskeden genom att delta och lyfta dagvattenärenden vid uppstart, granska och ge råd om säker avledning av skyfall längs gata, höjdsättning, behov av grönytor samt driftfrågor. I byggskeden tar Gata/Park/Skog över ansvar och relationsritningar för vägar och grönstruktur med

kommunalt huvudmannaskap. I drift- och underhållsskeden ansvarar Gata/Park/Skog för drift av dagvattenanläggningar inom kommunalt vägområde fram till förbindelsepunkt (även därifrån om hanteringen sker utanför verksamhetsområde för dagvatten).

3.3.2 Åtgärder

Alla åtgärder för *Dagvattenplan* finns tillgängliga i delplanen. De åtgärder från delplanen som antas politiskt i vatten- och avloppsplanen är följande (se *Bilaga 1. Åtgärdslista* för ansvar och tidplan för genomförande):

- DVP 1.** Skapa och sammankalla en dagvattengrupp som har ansvaret för övergripande dagvattenfrågor och revidering av dagvattenplanen.
- DVP 2.** Ta fram en åtgärdsplan för skyfallshantering med utgångspunkt i befintlig skyfallskartering. Det ska finnas en tydlig prioritering av åtgärder och ansvar för genomförande.
- DVP 3.** Inventera och ta fram en tydlig ansvarsfördelning för befintliga dagvattenanläggningar.
- DVP 4.** Ta fram lokala åtgärdsprogram (LÅP) för kommunens vattenförekomster för att säkerställa att MKN uppnås och för att möjliggöra framtida exploatering.

3.4 Vattenförsörjningsplan

3.4.1 Planens fokus och innehåll

Syftet med vattenförsörjningsplanen är att peka ut de vattenresurser som är särskilt viktiga för dricksvattenförsörjningen idag och i framtiden, samt att inventera de hot och risker som finns mot dessa. Planen fungerar som underlag och stöd för fördjupade analyser på lokal nivå samt som planeringsunderlag för kommunen. Genom att peka ut de viktigaste kommunala vattenresurserna skapas ett stöd som kan användas som strategiskt underlag vid kriser kopplat till vattenförsörjning.

Planen består av två delar:

- Del 1 är huvuddokumentet som bland annat beskriver förutsättningar, målsättning och riktlinjer för vattenförsörjningen. Del 1 antogs av kommunfullmäktige 28:e september 2017. (2017-09-28 § 232).
- Del 2 beskriver områdesvis kommunal vattenförsörjning samt småskalig vattenförsörjning. Del 2 utgör underlag som tjänstemän/handläggare internt på kommunen (stadsbyggnadskontoret, miljö- och hälsoskyddskontoret samt tekniska kontoret) bör använda sig av vid planering, byggnation mm framöver.

Vattenförsörjningsplanen har genomförts som ett samarbete mellan tekniska kontoret, stadsbyggnadskontoret, miljö- och hälsoskyddskontoret samt räddningstjänsten.

Identifierade utmaningar

Förändringar i vattenbehov och vattenanvändning, ökade krav vid produktion av dricksvatten samt klimatförändringar påverkar förutsättningarna för en säker vattenförsörjning. För att säkra vattenförsörjningen långsiktigt behöver Jönköpings kommun bland annat arbeta med förnyelse av dricksvattenledningsnät, inrätta vattenskyddsområden och skapa reservvattenförsörjning. Sannolikt kommer kraven på säkerhet och kontroll i vattenförsörjningen öka i framtiden, vilket kan innebära större krav på dricksvattenanläggningarna.

Huvudvattentäkten Vättern har god kapacitet och kvalitet. De förändringar som kan komma att ske med Vätterns vatten ur ett vattenförsörjningsperspektiv bedöms vara långsamma och kan hanteras genom att justera beredningen på vattenverken. Reservvattentäkt till Vättern bedöms därför främst behövas för att under en period kunna förse delar av Vätterns vattenförsörjningsområde med dricksvatten. Jönköpings kommun har inte upplevt stora problem med vattenbrist. Frågan behöver dock finnas med vid kommande revideringar av vattenförsörjningsplanen då situationen kan förändras i framtiden.

Jönköpings kommun växer både sett till befolkning och bebyggelse vilket ställer krav på ökad dricksvattenproduktion. Vattenresurserna för allmän vattenförsörjning bedöms ha tillräcklig kapacitet för att även täcka det ökade vattenbehovet. Flertalet av vattenanläggningarna behöver dock med stor sannolikhet byggas ut och uppgraderas för att möta det växande behovet, om än på lång sikt. En viktig åtgärd när tätorterna växer och förtätas är att reservera markytor för utbyggnad av dricksvattenanläggningarna.

Främst gäller detta när utbyggnad sker i närheten av de tre största vattenverken Häggeberg, Brunstorp och Gränna.

Målsättning

- Målsättningen för vattenförsörjningsplanen är att skydda befintliga vattenförekomster/-täkter. Särskilt ska Vättern aktivt skyddas eftersom vattenförekomsten är avgörande för kommunens vattenförsörjning.
- Potentiella framtida vattenresurser ska vid behov utredas vidare så att till exempel skyddsnivå kan fastställas och inarbetas i kommunens planering av framtida bebyggelseutveckling och markanvändning.
- Under de närmaste 20 åren ska den tekniska infrastrukturen för vattenförsörjning förstärkas för att nå en tillräcklig robusthet för att möta befolkningsökning och klimatförändringar.

3.4.2 Åtgärder

De åtgärder för delplanen som tagits fram i samband med VA-plan 2019 och som antas politiskt i vatten- och avloppsplanen är följande (se *Bilaga 1. Åtgärdslista* för ansvar och tidplan för genomförande):

- VFP 1.** Tydliggör att dricksvattenintresset ska ha högsta prioritet vid konkurrens med andra resursanspråk.
- VFP 2.** Se över behov av att uppdatera vattenskyddsområden och/eller skyddsföreskrifter för allmänna vattentäkter.
- VFP 3.** Anpassa vattenverk och distributionsanläggningar till framtida vattenbehov och klimatförändringar.
- VFP 4.** Bevaka att markytor reserveras vid planläggning av bostäder och verksamheter i närheten av de större vattenverken (Häggeberg, Brunstorp och Gränna) för att möjliggöra eventuella framtida behov av kapacitetsökning och utbyggnad.
- VFP 5.** Samarbeta och fortsätt att utveckla arbetet i förvaltningsövergripande grupp för uppströmsarbete.

3.5 Förnyelsestrategi ledningsnät

3.5.1 Planens fokus och innehåll

Den första versionen av förnyelsestrategin togs fram 2009 som ett led i att öka förnyelsetakten på ledningsnätet, som då var över 500 år. Dokumentets titel är *Förnyelsestrategi VA-ledningar*.

Handlingsplan, kriterier och behov. Den senaste revideringen av dokumentet gjordes 2017.

Förnyelsearbetet sker kontinuerligt och i takt med att åtgärder utförs uppdateras också planen.

Utifrån genomförda inventeringar av ledningsnätet (dagvatteninlopp, självfallshöjder och lågpunkter), genomgång av driftstörningar samt kartering togs riktlinjer för förnyelse av VA-ledningar fram. Riktlinjerna innebär att arbetet prioriteras efter parametrarna kondition, funktion och kapacitet. Förnyelsearbetet sker till stor del områdesvis.

Ledord i förnyelsearbetet är **inventering, ansvarsfördelning** och **prioritering**. Vid inventering erhåller varje ledningssträcka en prioritet; Mycket hög (MH), Hög (H), Medel (M), Låg (L). MH och H blir föremål för förnyelse.

I nuläget och flera år framöver ligger fokus på utbyggnad av huvudledningsnätet för dricksvatten respektive ökad kapacitet och säkerhet. Främst gäller detta för försörjningsområdena till kommunens två största vattenverk; Häggeberg och Brunstorp.

Identifierade utmaningar

Förnyelse är till för att planerat lösa problemen i det befintliga ledningsnätet med:

- Förnyelsetakt på minst 500 år
- Vattenleveranser
- Mark- och källaröversvämningar (tillskottsvatten)
- Bräddningar
- Ledningskondition
- Driftstörningar

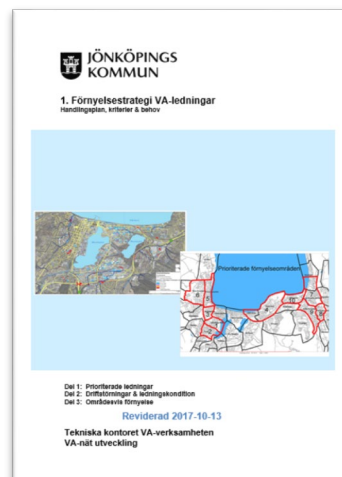
Till detta ska läggas nya utmaningar i form av klimatförändringar som ökar kraven på avledning av större flöden i form av ytvatten samt en ökande inflyttning som ställer krav på en uppgradering av vattenledningssystemet.

Handlingsplaner för förnyelse

Förnyelsestrategin är indelad i tre olika delar med handlingsplaner för förnyelse inom respektive del:

1. Prioriterade ledningar

De prioriterade ledningarna utgörs bland annat av huvudledningar och huvudstråk av dricks-, spill- och dagvattenledningar, ledningar som utgör reserv till huvudledningarna, ledningar med många bräddningar, inlopp, utlopp samt områden med lågpunkter och ytvattenflöden.

2. Driftstörningar och ledningskondition

Driftstörningar och ledningskondition baseras på information om läckor, vattenkvalitet, avloppsstopp, rötter, betongledningar av vissa dimensioner, tryckledningar för spillvatten och kombinerade ledningar, betongledningar som är påverkade av svavelväte.

3. Områdesvis förnyelse

Områdesvis förnyelse av ledningsnät sker i ett antal utpekade delområden i kommunen. Tio av dessa delområden har fått högsta prioritet. Prioriteringen grundar sig på problem med tillskottsvatten, driftstörningar och byggår tidigare än 1950.

3.5.2 Åtgärder

De åtgärder för delplanen som tagits fram i samband med VA-plan 2019 och som antas politiskt i vatten- och avloppsplanen är följande (se *Bilaga 1. Åtgärdslista* för ansvar och tidplan för genomförande):

- FS 1.** För löpande in förnyelsearbetet i budgetprocessen för att erhålla de ekonomiska och personella resurser som krävs för ett långsiktigt arbete mot uppsatt mål om förnyelsetakt.
- FS 2.** Arbeta efter framtagna, etablerad metod för förnyelse av ledningsnät. Utveckla vid behov.
- FS 3.** Samordna ledningsförnyelse med andra byggprojekt i kommunen för att skapa samordningsvinster och minska störningar för omgivningen.

4 Genomförande och uppföljning

För ett effektivt genomförande och god uppföljning av VA-planens åtgärder krävs tydliga samverkansforum, tydlig fördelning av roller och ansvar samt tydligt avgränsade arbetsuppgifter. Nedan presenteras hur det fortsatta arbetet är tänkt att organiseras.

4.1 Förvaltningsövergripande VA-plangrupp

Former och forum för en ändamålsenlig och effektiv samverkan inom kommunen är en förutsättning för att kunna genomföra planens åtgärder och uppnå den vision och de strategier som tagits fram för vatten och avlopp i Jönköpings kommun (se kapitel 2).

För att säkerställa genomförandet av VA-plan 2019 skapas en förvaltningsövergripande tjänstemannagrupp, en VA-plangrupp, med löpande ansvar att genomföra, följa upp och uppdatera VA-planen.

VA-plangruppen ska också ansvara för förankring av planen inom kommunens organisation. Eventuella behov av fler ”undergrupper” för samverkan och genomförande tydliggörs i delplanerna. Bildandet av VA-plangruppen är den första åtgärden i *Bilaga 1. Åtgärdslista*.

Som ett första steg i bildandet av en VA-plangrupp ska möjligheten att nyttja befintliga förvaltningsövergripande arbetsgrupper i kommunen ses över. Om det finns en befintlig förvaltningsövergripande grupp med rätt kompetenser, eller som vid komplettering av rätt kompetenser, kan fungera som VA-plangrupp, kan denna nyttjas istället för att bilda en helt ny grupp. De förvaltningar, avdelningar eller kompetenser som behöver finnas med i VA-plangruppen är följande:

- Vattensamordnare
- Planavdelningen
- Bygglovsavdelningen
- Miljö- och hälsoskyddskontoret
- VA-avdelningen
- Gata-Parkavdelningen
- Mark- och exploateringsavdelningen

VA-avdelningen är ansvarig för att skapa en VA-plangrupp och sammankalla till möten. VA-plangruppen ska ha regelbundna avstämningar. Ramarna för hur gruppen ska arbeta sätts när VA-plangruppen har skapats. Arbetet sker utifrån framtagna vision, strategier och åtgärdsplaner. De åtgärder som genomförs ska också följas upp för att säkerställa att utfallet blivit den nytta som eftersträvas.

4.1.1 Intern ansvarsfördelning i vatten- och avloppsfrågor

Det kommunala ansvaret för försörjningen av dricksvatten respektive omhändertagande av spillvatten och dagvatten vilar på flera olika avdelningar inom kommunen.

VA-huvudmannen (VA-avdelningen) ansvarar för de allmänna vatten- och avloppsanläggningarna genom distribution av dricksvatten samt omhändertagande av spillvatten och dagvatten inom allmänt verksamhetsområde. Tekniska kontorets VA-avdelning är VA-huvudman i Jönköpings kommun.

Tekniska kontorets Gata-Parkavdelning har ansvar för avvattnings och bortledning av dagvatten från allmän plats, vilket bland annat innefattar kommunens vägar, fram till förbindelsepunkten där VA-huvudmannen tar över ansvaret.

Miljö- och hälsoskyddskontoret har ansvaret för tillsyn av enskilda avloppsanläggningar och vissa större enskilda dricksvattenanläggningar. De har även tillsyn på flera av de allmänna vatten- och avloppsreningsverken.

I kommunens **översiktliga planering** för god resursförvaltning finns ett ansvar hos stadsbyggnadskontorets avdelning för översiktlig planering vad gäller lämplig användning av mark och vatten.

Vid **detaljplanering** bedömer planavdelningen om marken inom planområdet är lämplig för ändamålet. Detta innebär ett ansvar att utreda hur vattenförsörjning samt spill- och dagvattenhantering går att lösa.

Vid **bygglovsprövningar** måste bygglovsavdelningen visa att det finns möjlighet att lösa vattenförsörjning samt spill- och dagvattenhantering för att kunna bevilja bygglovet.

Även andra aktörer i samhället har ansvar för vattenförsörjning och avloppshantering. Gällande både enskild och allmän vattenförsörjning och avloppshantering har fastighetsägare ansvar inom den egna fastigheten.

4.2 Ansvarsfördelning för VA-planen

Ansvar för genomförande och uppföljning av åtgärder tillfaller olika avdelningar inom Jönköpings kommuns organisation. Även avdelningar som inte är huvudansvariga kan beröras och blir därmed medansvariga för att VA-planen ska kunna genomföras.

Tydlig ansvarsfördelning är en förutsättning för ett effektivt genomförande av åtgärder.

I Tabell 1 redovisas ansvarsfördelningen för vatten- och avloppsplanen och dess delplaner samt när uppföljning sker och om (och var) respektive delplan antas politiskt.

Tabell 1: Ansvarsfördelning för vatten- och avloppsplanen och delplanerna.

Plan	Ansvarig	Uppföljning	Politiskt antagande
VA Vatten- och avloppsplan	VA-plangrupp	Aktualitetsförklaring en gång per mandatperiod.	KF
UP Utbyggnadsplan för vatten och avlopp	VA-plangrupp (eller undergrupp)	Revidering/översyn i VA-plangrupp årligen. Uppdatering vid ändrade förutsättningar.	(berörda nämnder: SBN, TN, MHN)
PE Plan för enskilt vatten och avlopp	Miljö- och hälsoskydds-kontoret	Revidering/översyn i VA-plangrupp årligen. Uppdatering vid ändrade förutsättningar.	(MHN)
DVP Dagvattenplan	VA-plangrupp (eller undergrupp)	Revidering/översyn i VA-plangrupp årligen. Uppdatering vid ändrade förutsättningar.	(berörda nämnder: SBN, TN, MHN)
VFP Vattenförsörjningsplan	Tekniska kontoret	Vid behov, samt aktualitetsprövning minst varannan mandatperiod.	KF
FS Förnyelsestrategi ledningsnät	Tekniska kontoret (Verksamhet VA-Nät Utveckling)	Vid behov	Åtgärder förankras genom att medel för förnyelsen beviljas i verksamhetsplaneringen.

5 Samordning med andra kommunala planer

VA-planen och genomförandet av densamma behöver samordnas med andra kommunala planer och program så att deras tidsplaner och mål stämmer överens. På samma sätt behöver vatten- och avloppsplanen beaktas vid revidering av andra styrdokument. Det finns en mängd styrdokument som på ett eller annat sätt berör -eller berörs av- den strategiska VA-planeringen. Fyra styrdokument som bör nämnas i sammanhanget är följande:

- **Översiktsplan** (Jönköpings kommun) - Ger vägledning för hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska utvecklas eller bevaras.

VA-planen är ett viktigt underlag till översiktsplanen eftersom vatten och avlopp understödjer annan samhällsutveckling. Samordning mellan vatten- och avloppsplanen och översiktsplanen är centralt för att uppnå en hållbar utveckling.

- **Kommunalt bostadsförsörjningsprogram** (Jönköpings kommun) - Anger hur kommunen ska tillgodose behovet av bostäder de kommande åren.

Vatten- och avloppsplanen behöver ligga i linje med bostadsförsörjningsprogrammet för att säkerställa att vattenförsörjning och avloppshantering kan lösas till den byggnation som programmet förespråkar. Den långsiktiga planering som vatten- och avloppsplanen innebär gör att investeringar kan planeras så att byggnation möjliggörs även i områden som kräver större investeringar i, och ombyggnad av, de tekniska systemen.

- **Grönstruktur för Jönköpings kommuns tätorter** (Jönköpings kommun) - Anger, på en översiktlig nivå, åtgärder och strategiska val för vidareutvecklingen av tätorternas gröna och blå struktur och är på så sätt ett underlag i den fysiska planeringen.

Grönstrukturplanens mål och strategier ligger i linje med dagvattenplanens åtgärder och strävan efter hållbar och synlig vattenhantering som efterliknar vattnets naturliga kretslopp. Det finns tydliga samordningsvinster i att samarbeta kring genomförandet av de två planerna.

- **Program för hållbar utveckling – miljö** (Jönköpings kommun) - Utgör kommunens samlade miljömålsarbete som också beskriver hur kommunen arbetar för att uppnå de globala målen för hållbar utveckling. I planen finns åtgärder som rör avloppshantering. Vatten- och avloppsplanen och program för hållbar utveckling – miljö styr mot samma mål och planernas åtgärder ligger i linje med varandra.

6 VA-planeringens bidrag till god vattenstatus

Arbetet med att skapa god status i sjöar, vattendrag och grundvatten i Sverige utgår ifrån förvaltningsplaner och åtgärdsprogram som tagits fram för landets fem vattendistrikt. Jönköpings kommun tillhör både Södra Östersjöns vattendistrikt och Västerhavets vattendistrikt. Åtgärdsprogrammen för de båda distrikten innehåller samma åtgärder.

Åtgärdsprogrammen riktar sig till myndigheter och kommunerna har sammanlagt åtta åtgärder som åligger dem att göra. Sex av de åtta åtgärderna har koppling till vattenförsörjning och avloppshantering och berörs av vatten- och avloppsplanen.

Åtgärd 3 & 4	Tillsyn över avloppshantering (både enskilda avlopp och allmänna anläggningar)	VA	PE				
Åtgärd 5	Skydd av vattentäkter och framtida vattenresurser	VA	PE	VFP			
Åtgärd 6	Hänsyn till miljö kvalitetsnormer vid planering och prövning	VA	UP	DVP			
Åtgärd 7 & 8	Upprätta och utveckla vatten- och avloppsplaner samt dagvattenplaner	VA	UP	PE	DVP	VFP	FS

6.1 Vattenförsörjningens och avloppshandlingens påverkan på vattenförekomster

Avloppsvatten (spillvatten och vissa typer av dagvatten) måste enligt lagen renas innan det släpps ut till sjöar och vattendrag. Avloppsreningsverken har krav på hur väl avloppsvattnet måste vara renat för att få släppas ut till mottagande recipient. Vid exempelvis kraftiga regn kan mängden avloppsvatten i ledningarna bli så stor att reningsverkens kapacitet inte räcker till. Då kan bräddning ske för att avlasta reningsverken och undvika källaröversvämningar. Bräddning innebär att orenat (eller inte fullständigt renat) avloppsvatten släpps ut direkt till sjö eller vattendrag.

Spillvatten innehåller näringsämnen (kväve och fosfor) som kan orsaka övergödning när det släpps ut i naturliga vatten. Spillvatten innehåller också bakterier, virus och parasiter som kan orsaka sjukdomar hos människor och djur om de kommer i kontakt med spillvattnet. Andra förorenande ämnen förekommer också i spillvatten.

Dagvattnets påverkan på recipienter beror på vilken yta vattnet rinner av från. Dagvatten från industriområden, vägar och asfalterade ytor innehåller ofta tungmetaller och oljeföroreningar medan dagvatten från tak eller grönytor i princip kan vara rent. Dagvatten från exempelvis parker, koloniområden och kyrkogårdar kan innehålla näringsämnen.

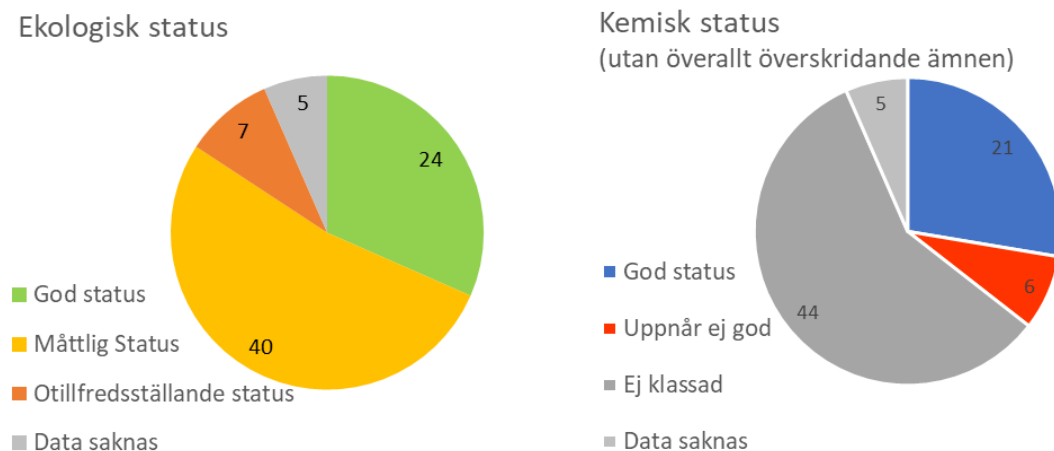
Överuttag av vatten från en vattentäkt kan påverka möjligheten att nyttja vattentäkten på lång sikt. För att undvika detta krävs tillstånd för att ta ut vatten. I samband med prövningen undersöks de naturliga förutsättningarna för vattenuttag vid vattentäkten för att bestämma hur mycket vatten som kan tas ut utan att överutnyttja vattenresursen. Det är också viktigt att kontrollera tillgången på vatten genom att övervaka vattennivåer i grundvattenmagasin och sjöar där vatten tas ut.

6.2 Status för vattenförekomster i Jönköpings kommun

I VISS (Vattenmyndigheterna, 2019) redovisas status på vattenförekomster och vilka källor som ger störst påverkan för dem. Nedan redovisas sammanfattande statistik för Jönköpings kommun. Statistiken baseras på befintlig data och nationella påverkansanalyser som SMHI har gjort utifrån en modell. VISS uppdateras regelbundet när ny data tas fram. För varje vattenförekomst finns miljö kvalitetsnormer som anger vilken vattenkvalitet och ekologisk kvalitet som ska uppnås.

6.2.1 Ytvatten

För ytvatten (sjöar och vattendrag) bedöms ekologisk status och kemisk status för vattenförekomsterna. Eftersom det finns vissa kemiska föroreningar (kvicksilver och polybromerade difenyletrar) som överskrider gränsvärdena i princip alla ytvatten i Sverige redovisas "kemisk status utan överallt överskridande ämnen". Källorna till kvicksilver och polybromerade difenyletrar är till största del luftburen spridning från andra länder och det bedöms därav vara tekniskt omöjligt att sänka halterna av dessa ämnen till de nivåer som motsvarar god kemisk ytvattenstatus.

Figur 5 Status för ytvattenförekomster i Jönköpings kommun år 2019.

Enligt VISS bedöms reningsverk utgöra en betydande påverkanskälla för 13 av kommunens 76 vattenförekomster. Dock saknas data för resterande 63 vattenförekomster. För 28 av 76 vattenförekomster bedöms enskilda avlopp vara en betydande påverkanskälla. För resterande vattenförekomster saknas data.

De parametrar i statusbedömningen för vattenförekomster som kan härledas till avloppspåverkan är främst näringsämnesbelastning och särskilt förorenande ämnen (miljögifter).

I Jönköpings kommun är det endast Munksjön som har sämre status än god med avseende på särskilt förorenande ämnen. Munksjön är ett kraftigt förorenat område och statusen påverkas främst av tidigare verksamheter vid sjön. Undersökningar pågår och sanering övervägs.

20 av kommunens 76 ytvattenförekomster bedöms ha sämre än god status med avseende på näringsämnen. Sju av dessa har dålig eller otillfredsställande status⁷. Enligt VISS bedöms enskilda avlopp och jordbruk påverka statusen för samtliga av dessa sju

⁷ Dålig status: Landsjön, Lillån vid Bankeryd, Lillån vid Huskvarna och Lyckåsån. Otillfredsställande status: Lilla Nätaren, Röttleån och Huluån.

vattenförekomster. I Lillån vid Bankeryd, Lilla Nätaren och Huluån bedöms i VISS att även större reningsverk kan påverka vattenstatusen.

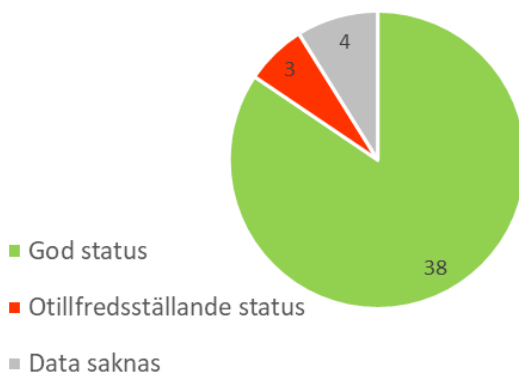
6.2.2 Grundvatten

För grundvattenförekomster bedöms kemisk och kvantitativ status. Den kvantitativa statusen anger om mängden grundvatten som nyttjas står i balans med tillgången i förekomsten. Ingen grundvattenförekomst i Jönköpings kommun har otillfredsställande kvantitativ status idag men data saknas för ett antal vattenförekomster, se figur 6.

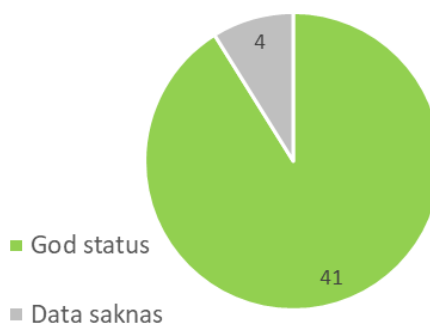
De tre grundvattenförekomsterna som har otillfredsställande kemisk status är Sandseryd-Risbrodammen och de två grundvattenmagasinen Hovslätt-Huskvarna och Jönköping/Huskvarna. De två sistnämnda är benämningen på den sedimentära berggrunden vid Vätterns sydspets och sand/gruslagren som överlagrar den. I detta område är grundvattnet påverkat av miljögifter från förorenade områden. Bedömningen för de två grundvattenförekomsterna är densamma eftersom de står i kontakt med varandra. I grundvattnet vid Sandseryd-Risbrodammen förekommer PFAS i anslutning till en brandövningsplats vid Axamo flygplats. Utredning av det förorenade området pågår.

Att miljögifter förekommer i anslutning till förorenade områden betyder inte att de påträffas i hela grundvattenförekomsten utan påverkan är ofta lokal.

Kemisk status

Kvantitativ status

Figur 6 Status för grundvattenförekomster i Jönköpings kommun år 2019.

7 Hållbar utveckling och Agenda 2030

I september 2015 antog världens stats- och regeringschefer Agenda 2030 och de 17 globala målen för hållbar utveckling. I och med antagandet har världens länder åtagit sig att fram till 2030 leda och styra mot en hållbar och rättvis framtid, utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Trots att de globala målen är visionära och har ett tydligt globalt perspektiv är det viktigt att implementera dem lokalt. För att nå målen krävs engagemang från samtliga sektorer och alla nivåer i samhället. Även lokal utveckling i Jönköping behöver vara hållbar och beakta såväl sociala som miljömässiga och ekonomiska aspekter.

För att visualisera hur vatten- och avloppsplanen bidrar till en hållbar utveckling i Jönköpings kommun har planens åtgärder och ambitioner jämförts mot de globala hållbarhetsmålen. Resultatet visas i hållbarhetsolen nedan. Strålarnas storlek visar i hur stor utsträckning ett mål påverkas vid genomförande av planen. Bedömningen är översiktlig och påverkan har inte kvantifierats. Fokus ligger på att visa hur situationen inom kommunen och i Sverige förbättras. På den lokala spelplanen kan vatten- och avloppsplanen bidra till en mer hållbar utveckling men den har marginell påverkan globalt.

Swecos hållbarhetssol™

Mål 3 – God hälsa och välbefinnande berörs genom delmål 3.9.

Till 2030 väsentligt minska antalet döds- och sjukdomsfall till följd av skadliga kemikalier samt föroreningar och kontaminering av luft, vatten och mark

I Sverige är dricksvatten oftast hälsomässigt säkert men incidenter med kontaminerat dricksvatten förekommer även här. Flera åtgärder i VA-planen kan minska risken för sjukdom till följd av vattenburen smitta, direkt eller indirekt. Vattenskyddsområden säkerställer råvatten av god kvalitet och genom riktad tillsyn och förnyelsearbete minskar utsläpp av avloppsvatten i områden nära vattentäcker.

Mål 6 – Rent vatten och sanitet för alla har tre delmål som tydligt kan kopplas till VA-planens syfte.

Senast 2030 uppnå allmän och rättvis tillgång till säkert och ekonomiskt överkomligt dricksvatten för alla.

I Sverige har allmän och rättvis tillgång till säkert och ekonomiskt överkomligt dricksvatten för alla uppnåtts sedan flera årtionden. Säkerhet i dricksvattenförsörjningen är fortsatt en viktig fråga, såväl i det tekniska systemet från råvattenkälla till kran som i informationshantering.

Till 2030 förbättra vattenkvaliteten genom att minska föroreningar, stoppa dumpning och minimera utsläpp av farliga kemikalier och material, halvera andelen obehandlat avloppsvatten och väsentligt öka återvinningen och en säker återanvändning globalt.

Syftet med VA-planeringen är bland annat att minska avloppspåverkan i känsliga recipienter. Detta görs till exempel genom att minska bräddningar och minska mängden oönskade ämnen i avloppsvattnet genom uppströmsarbete.

Till 2030 väsentligt effektivisera vattenanvändningen inom alla sektorer samt säkerställa hållbara uttag och en hållbar försörjning med sötvatten för att angripa vattenbristen och väsentligt minska det antal människor som lider av vattenbrist.

Hållbara vattenuttag en förutsättning för en säker dricksvattenhantering även i kommuner som inte har vattenbrist. Hållbara uttag innebär att vattenresurser inte överutnyttjas och att tillgången till råvatten är säkrad. En åtgärd för att uppnå detta är att se till att ha tillstånd för uttag från alla allmänna vattentäcker.

Förnyelse av ledningsnät är också viktigt för att effektivisera vattenanvändningen och öka leveranssäkerheten.

Väl fungerande vattenförsörjning och avloppshantering är en förutsättning för hållbara städer och samhällen (Mål 11)

Till 2030 verka för en inkluderande och hållbar urbanisering samt förbättra kapaciteten för deltagandebaserad, integrerad och hållbar planering och förvaltning av bosättningar i alla länder.

Att integrera dagvattenhantering i tidiga planeringsstadier och omhändertaga dagvatten på ett säkert sätt vid förtätning är en av flera åtgärder för att kunna skapa hållbara städer. Förändrade förutsättningar i form av befolkningstillväxt och förändrade nederbördsmonster gör att vattenförsörjning och avloppshantering också måste utvecklas. VA-planeringen inkluderar de längre tidsperspektiven som sedan kan inkluderas i ordinarie verksamhetsplanering för en hållbar utveckling i rätt takt.

VA-planen berör i förlängningen även Mål 14 – Hav och marina resurser (delmål 14.1)

Till 2025 förebygga och avsevärt minska alla slags föroreningar i havet, i synnerhet från landbaserad verksamhet, inklusive marint skräp och tillförsel av näringsämnen.

Avloppshanteringen i Jönköping är en av många källor till näringsämnespåverkan i sjöar, vattendrag och i förlängningen i våra kustvatten. Det är inte den största källan och vattenvägen till Västerhavet eller Södra Östersjön från Jönköping är lång. VA-planen spelar en marginell roll i helheten men perspektivet bör ändå lyftas för att påtalas vattenförvaltningens mål. Vattenförvaltningen beskrivs mer ingående i kapitel 8.

Dagvattenplanen berör även mål 15.

Till 2020 bevara, återställa och hållbart använda ekosystem på land och i sötvatten och deras ekosystemtjänster, särskilt skogar, våtmarker, berg och torra områden, i enlighet med de skyldigheter som anges i internationella överenskommelser.

När dagvattenhanteringen sker i öppna dagvattenlösningar och integreras i grönytor kan naturliga ekosystemtjänster nyttjas för dagvattenrening. Förändrad dagvattenhantering är inte den främsta åtgärden för att uppnå målet för *ekosystem och biologisk mångfald* men genom att byta slutna system mot öppna, gröna dagvattenlösningar går det att skapa bättre förutsättningar för vattenrelaterade ekosystem.

7.1 Framtida hållbarhetsmål

VA-planeringen kan ta ett större grepp och beröra fler hållbarhetsmål genom att till exempel även behandla slamfrågan och energieffektivisering. Detta kan beaktas vid uppdatering av planen. Under 2018 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att föreslå hur krav på återvinning av fosfor samt ett förbud mot återföring av slam kan utformas. Planering av framtida slamhantering inväntar utredningens redovisning i september 2019.

Att skapa en långsiktig övergripande planering bidrar till en hållbar utveckling även på sätt som inte lika tydligt kan jämföras mot globala mål. Till exempel skapar en långsiktig planering en bättre grund för väl avvägda ekonomiska beslut och remissförfarandet där

invånare tydligt informeras och får lämna synpunkter främjar ett inkluderande samhälle och välgrundade politiska beslut.

7.2 Vision 2030 för Jönköpings kommun

I februari 2018 antog kommunfullmäktige förslaget till *Vision 2030 för Jönköpings kommun*. Utgångspunkt i visionen är en målbild för 2030 som en attraktiv och öppen kommun att besöka, leva, verka och bo i. Vision och strategier för vatten och avlopp har givits samma målår som kommunens vision för att få enhetlighet.

Vision 2030 visar hur Jönköping ska utvecklas. Väl fungerande vattenförsörjning och avloppshantering är en av grundstenarna för väl fungerande samhällsutveckling. I den strategiska VA-planeringen planeras vatten och avlopp långsiktigt och i samspel med samhällets utveckling och behov. Den strategiska VA-planeringen är en av förutsättningarna för att Vision 2030 ska uppnås.

REMISS

8 Referenser

2000/60/EG. (u.d.). *Vattendirektivet*.

Havs- och vattenmyndigheten. (2013). *Styrmedel för en hållbar åtgärdstakt av små avloppsanläggningar*.

Havs- och vattenmyndigheten. (2014). *Vägledning för kommunal VA-planering* (2014:1). Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket.

Jönköpings kommun. (2016). *Översiktsplan 2016*.

Jönköpings kommun. (2017). *Bostadsförsörjningsprogram 2017-2022*.

Jönköpings kommun. (2019). *Grönstrukturplan för Jönköpings kommuns tätorter 2019*.

Jönköpings kommun. (2019). *Program för hållbar utveckling - miljö. Framtidens Jönköping 2019-2040*.

SFS 1998:808. (u.d.). *Miljöbalk*.

SFS 2006:412. (u.d.). *Lag om allmänna vattentjänster*.

Vattenmyndigheten Södra Östersjön/Länsstyrelsen Kalmar län. (2016). *Förvaltningsplan 2016-2021 för Södra Östersjön. Del 4 - Åtgärdsprogram*.

Vattenmyndigheterna. (den 01 07 2019). VattenInformationssystem Sverige. Hämtat från VISS: viss.lansstyrelsen.se